

is utaljak s azokat — legalább típusuk szerint — lehetőleg minél teljesebben számba vegyem, mert mindezek a korszerűsítésnek igen sok és igen jelentős lehetőségét tárják elénk. Meggyőződésem szerint mindent el kell követni, hogy a gyakorlatot minden hozzáférhető és már ismert koncepcióval megismertessük, azok reális javaslatainak mérlegelésére ösztönözzük s mindezeket túl e kezdeményezések példáján arra buzdítsuk, hogy az oktatási folyamatban rejlő, de mindmáig egyetlen korszerűsítési elgondolás által sem érintett lehetőségeket is bátran tárja fel, új irányokba is törjön utat. Ez valóban alkotó munka lesz a gyakorlatban, s ilyen módon nem másolunk, hanem egyrészt a már ismert javaslatokat alkotóan alkalmazzuk, másrészt új javaslatokkal a korszerűsítés munkájához magunk is hozzájárulunk.

Ha munkaértekezletünk a korszerűsítés munkálatainak ilyen irányú továbbfejlődését bármilyen szerény mértékben szolgálja és ösztönözni tudta, megrendezése hasznos és eredményes volt.

JAUSZ BÉLA ZÁRÓ SZAVAI:

Most amikor kétnapos munkaértekezletünk végére értünk, engedtessek meg nekem, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága nevében, elnökének, NAGY SÁNDOR professzor kartársamnak felkérése alapján néhány gondolatot lezárjam tanácskozásunkat.

Ez a konferencia is világosan megmutatta, hogy erőteljesen benne élünk egy pedagógiai forrongás időszakában, amely pedagógiai mozgalmak mindig hatalmasan lökgetőkké válnak, új gondolatokat ébresztenek, de ugyanakkor széles rétegeket is megmozdítanak, amikor a gazdasági és társadalmi átalakulásnak új igényei jelentkeznek a nevelés számára. Ezek az igények ma — egy új világ küszöbén, túljutva a szocialista országokban végbement alapvető gazdasági és társadalmi előrehaladáson — a tudomány és a technika szédítő méretű fejlődése idejében alapvetően új feladatok elé állítják azokat, akik felelősséggel kívánják nevelni az új idők emberét, a jövő emberét. Valóban előre kell néznünk a tudás anyagát illetően is, és jogosan állítják elénk a művelődési anyag korszerűsítésének követelményét. De — és éppen ebben látjuk a szocialista pedagógia magasabbrendűségét — nemcsak és nem is elsősorban azzal kívánunk gondoskodni a jövő emberéről, hogy megválogatott, korszerű tudásanyaggal látjuk el, hanem e korszerű anyag segítségével és annak korszerű feldolgozásával a jövő emberének *nevelését*, a sokoldalú személyiség, az önálló munkára alkalmas gondolkodó ember kialakítását tekintjük fő feladatunknak. Ez a törekvés mutatkozik meg a szocialista országok iskolareform intézkedéseiben és ez a törekvés irányítja a pedagógiai elmélet művelőinek munkáját is, amikor az oktatás és tanulás anyagának, szervezeti formáinak és módszereinek kérdését teszi újból és állandóan vizsgálat és tökéletesítés tárgyává. Ez a törekvés hatotta át ennek az értekezletnek a munkáját is, amikor egy, a nevelés résztemáját illető tárgyalás keretében a felvetődött kérdések megvitatásában sohasem tűntek el a nagyobb összefüggések, a távlati feladatok.

NAGY SÁNDOR professzor összefoglalójában részletesen megmutatta azokat a tényezőket, amelyek ennek a kétnapos értekezletnek jelentőségét adják. Éppen ezért itt most csak arra szeretnék még egyszer utalni, hogy a probléma felvázolásában és még a közismert tények felsorakoztatásában is sok újszerű összefüggés és újszerű feladat mutatkozott meg. Ahhoz sajnos rövid volt az idő, hogy a felve-

tett gondolatok teljes kifejtést nyerjenek, az ilyenfajta értekezletek szükség-szerűen ellenvéleményeket is provokáló jellege folytán esetleg létrejött ellentétes álláspontok megütközhessenek. De az idő ennek ellenére sem telt el haszontalanul; az új gondolatok további újakat provokáltak, és ez bizonyára meg fogja hozni a probléma megérlelődését, annál is inkább, mivel — amint erre NAGY SÁNDOR professzor utalt is — a további megtárgyalás biztosítotttnak látszik.

Az egész bonyolult komplexushoz szeretnék még valamit hozzá-fűzni a magam részéről, illetve szeretnék egy érintőleg előkerült gondolatot inkább csak hangsúlyozni. Szeretnék rámutatni arra, hogy véleményem szerint egész didaktikai munkánkban, az elmélet kidolgozásának vonalán is több figyelmet kellene fordítanunk az *emocionális* kapcsolatok megismerésére és gyakorlati munkánkban szerephez juttatásukra. Felfogásom szerint sokkal nagyobb mértékben és igen körültekintően végzett kutatásokkal kellene feltárni az emóciók szerepét magában a megismerésben, de ugyanakkor az alkalmazásban is. Ma, amikor minduntalan az érdeklődés felkeltésének fontosságáról beszélünk, igen kevés közvetlen kutatás igazolja, hogy mi az, ami a különböző korú gyermekeknél az élményszerűséget jelenti. A motiváció kérdésében alapvető jelentőségű lenne, ha több pozitív ismerettel rendelkezni a gyermek természetes kíváncsiságának terelése kérdésében. Nem kellene-e egy kicsit azt is megvizsgáljunk, hogy mi mindent *nem* teszünk meg annak érdekében, hogy e periodikusan jelentkező kíváncsiság (vagyis érdeklődés) a gyermek fejlődésének folyamatában mégis csak természetes úton segítsen bennünket munkánkban éppen az önállósodás irányá-ban. Vagy mennyire lényeges lenne az alkalmazás területén jelentkező emocioná-lis kihatások szorosabb vizsgálata, az önálló munka, az alkotómunka öröme, a sikerélmény jelentőségének sokkal nagyobb fokú tudatosítása gyakorló pedagógu-sainknál, a gyermeki alkotóerőbe vetett hit nagyobbfokú igénybevétele ahelyett a hiba helyett, amelyre éppen az egyik külföldi vendégünk mutatott rá az ellen-őrzésben jelentkező bizalmatlanság okozta károkkal. Hadd tegyem itt hozzá még, hogy véleményem szerint a tanulmányi eredménytelenségek felületes elbírálásá-ban jelentkező hibák (a szekundaözönök vagy az itt ott szinte járványszerűen fellépő ellenőrző.könyvbe való beírás) okozzák igen sok gyermeknél további következményeikben a jellemeltolódásokat is, mert az igazságtalan elbírálással okozott léziók viszik a gyermeket a neurotikus izoláltságba, sőt az érzelmi elsi-várodásba. Az én véleményem szerint pedig minden fejlődésbeli kisiklás, minden jellembeli torzulás az érzelmi túlterheléssel, elszigeteléddel, elsivárodással kez-dődik.

Távol álljon tőlem, hogy ezekkel az utalásokkal túlhangsúlyozzam az érzel-mek nevelésének fontosságát. A leghatározottabban ellene vagyok minden olyan nevelői ténykedésnek, amely *szenimentális* ízű és óhatatlanul szentimenta-lizmushoz vezet. A józan mértéktartás alapvető fontosságú az érzelmek nevelésé-ben is, sőt: mai nevelésünk egyik hibája éppen az, hogy nem történik meg az érzelmek bizonyos fokú edzése is. De azt igen is állítom, hogy a kérdésnek a mainál szélesebbkörű figyelembevétele, több pedagógusi tudatosság ezen a terü-leten alapvető feltétele a pedagógiai munkánkban helyenként még ma is meglevő szikkadt intellektualizmus leküzdésének és nevelésünk eredményesebbé tételének.

*

És most befejezésül legyen szabad a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának nevében köszönetünket tolmácsolni mindazoknak, akiket ez a köszönet megillet e munkaértekezlet megrendezéséért. Mindenekelőtt

a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségének és a II. Osztály Vezetőségének tartozunk hálával azért, hogy a magyar pedagógia számára oly jelentős munkaértekezlet összehívását és megrendezését lehetővé tette. Köszönet illeti az Osztály dolgozóit azért a sok-sok gondoskodásért és figyelemért, amellyel az értekezlet előkészítését elvégezték, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai Tanszékének vezetőjét, NAGY SÁNDOR professzort és munkatársait az értekezlet tartalmi és szervezeti kérdéseinek előkészítéséért és az értekezlet lebonyolításáért.

Külön is és hangsúlyozottan köszönjük külföldi vendégeinknek: DANYILOV, PENCHERSKY, VAŇA, LEHMANN, VASZILJEV, POPESCU-NEVEANU elvtársaknak, hogy az Akadémia meghívásának eleget téve megtiszteltek bennünket megjelenésükkel és értékes hozzászólásaikkal előmozdították a konferencia eredményességét. Kérjük őket arra, tolmácsolják odahaza a magyar pedagógusok szívélyes üdvözléseit, másrészt pedig kövessenek el a maguk területén mindent arra vonatkozólag, hogy *a most kialakult kapcsolatok a szocialista országokat közösen érintő pedagógiai kérdések kidolgozásában tovább mélyítenek.* Köszönjük az összes felszólalók fáradozását, az értékes gondolatokat, amelyekkel hozzájárultak a kérdés előbbreviteléhez. És végül köszönjük minden érdeklődő vendégünk megtisztelő megjelenését és azt a türelmet, amellyel a konferencia munkáját figyelemmel kísérték. Igen örvedetesnek kell minősítenünk, hogy a munkaértekezlet tárgyát képező neveléstudományi probléma megvitatásán a magyar pedagógus-társadalom jelentős reprezentánsai ilyen nagy számban és ilyen komoly érdeklődéssel vettek részt. Külön is köszönjük az ebben rejlő buzdítást, amelyre bizony az elmélet munkásai is rászorulnak nem mindig méltányolt törekvéseik során.

Ezzel a munkaértekezletet bezárom.